

Västhorja 12:5 mfl

Arkeologisk utredning på fastigheten Västhorja 12:5 mfl,
Värnamo socken och kommun, Jönköpings län

Västhorja 12:5 mfl

Arkeologisk utredning på fastigheten Västhorja 12:5 mfl,
Värnamo socken och kommun, Jönköpings län

Jönköpings läns museums dnr: 2019-172
Länsstyrelsens dnr: 431-5981-2019

Rapport och foto: Lotten Haglund
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Tryck: Digital rapport i Pdf-format

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK)
är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091.

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2019

Innehåll

Sammanfattning och åtgärdsförslag.....	5
Inledning.....	7
Målsättning och metod.....	7
Topografi.....	7
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	7
Kartanalys.....	9
Tidigare undersökningar.....	10
Resultat.....	11
Område 1, koncentration i nordöst.....	12
Anläggningar och strukturer.....	13
Område 2, koncentration i sydöst.....	14
Anläggningar och strukturer.....	14
Område 3, koncentration i norr/i mitten.....	16
Anläggningar och strukturer.....	16
Område 4, den stora ytan i sydväst.....	19
Anläggningar och lösfynd.....	19
Område 5, ytan längst i nordväst.....	22
Område 6, den lilla ytan längst i nordnordost.....	23
Administrativa uppgifter.....	24
Referenser.....	25
Kartmaterial.....	25
Muntlig källa.....	25
Tryckta källor och litteratur.....	25

Bilagor

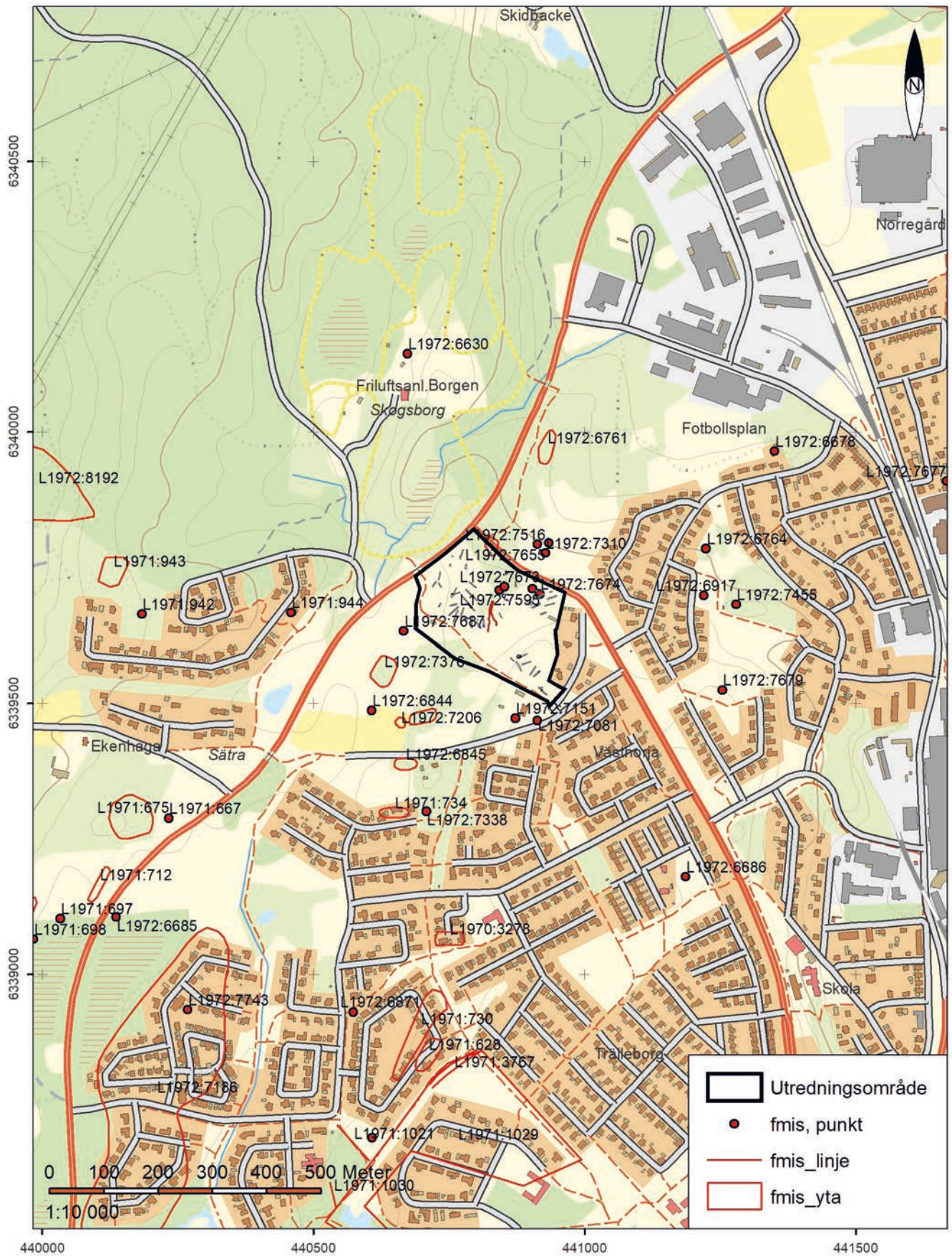
Bilaga 1. Osteologisk rapport Anna Kloo Andersson

Sammanfattning och åtgärdsförslag

Jönköpings läns museum genomförde under oktober månad 2019 en arkeologisk utredning på fastigheten Västhorja 12:5 mfl. i samband med Värnamo kommuns planer på att uppföra en ny skola. Undersökningsytan uppgick till ca 5,3 hektar. Delar av ytan bestod av sank, vattensjuk mark. Beställare var Värnamo kommun. Fält- och rapportansvarig var Lotten Haglund, Jönköpings läns museum.

Inom utredningsområdet påträffades främst lämningar från gårdar i Västhorja by. Lämningarna bestod av åtminstone två husgrunder och ett kulturlager, samt lösfynd som indikerade smidesverksamhet samt ugnar. Vid utredningen framkom även förmodat förhistoriska lämningar i form av stolphål och en anläggning med stenar och brända ben.

Jönköpings läns museum anser att två ytor ska gå vidare till arkeologisk förundersökning av bytomtslägena och området med förhistoriska lämningar, se figur 5. Läns museet har samrått med länsstyrelsen angående åtgärdsförslaget.

Figur 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 63E 3eN. Skala 1:10 000.

Inledning

Jönköpings läns museum genomförde under oktober månad 2019 en arkeologisk utredning inom fastigheten Västhorja 12:5 m.fl. i samband med Värnamo kommuns planer på att uppföra en ny skola. Utredningsområdet var drygt fem hektar stort men delar av området bestod av vattensjuk sankmark. Därför undersöktes inte hela ytan.

Målsättning och metod

Syftet med utredningen var att se om synliga fornlämningar eller möjliga ytor med under mark dolda fornlämningar förekom inom området. Sådana skulle beskrivas och i den mån det gick avgränsas. Utredningen genomfördes dels genom kartarkivstudier, utförda och nedskrivna av kulturgeograf Ådel Vestbö Franzén på Jönköpings läns museum, och dels genom sökschaktning. Metalldetektor användes även på några ytor.

Topografi

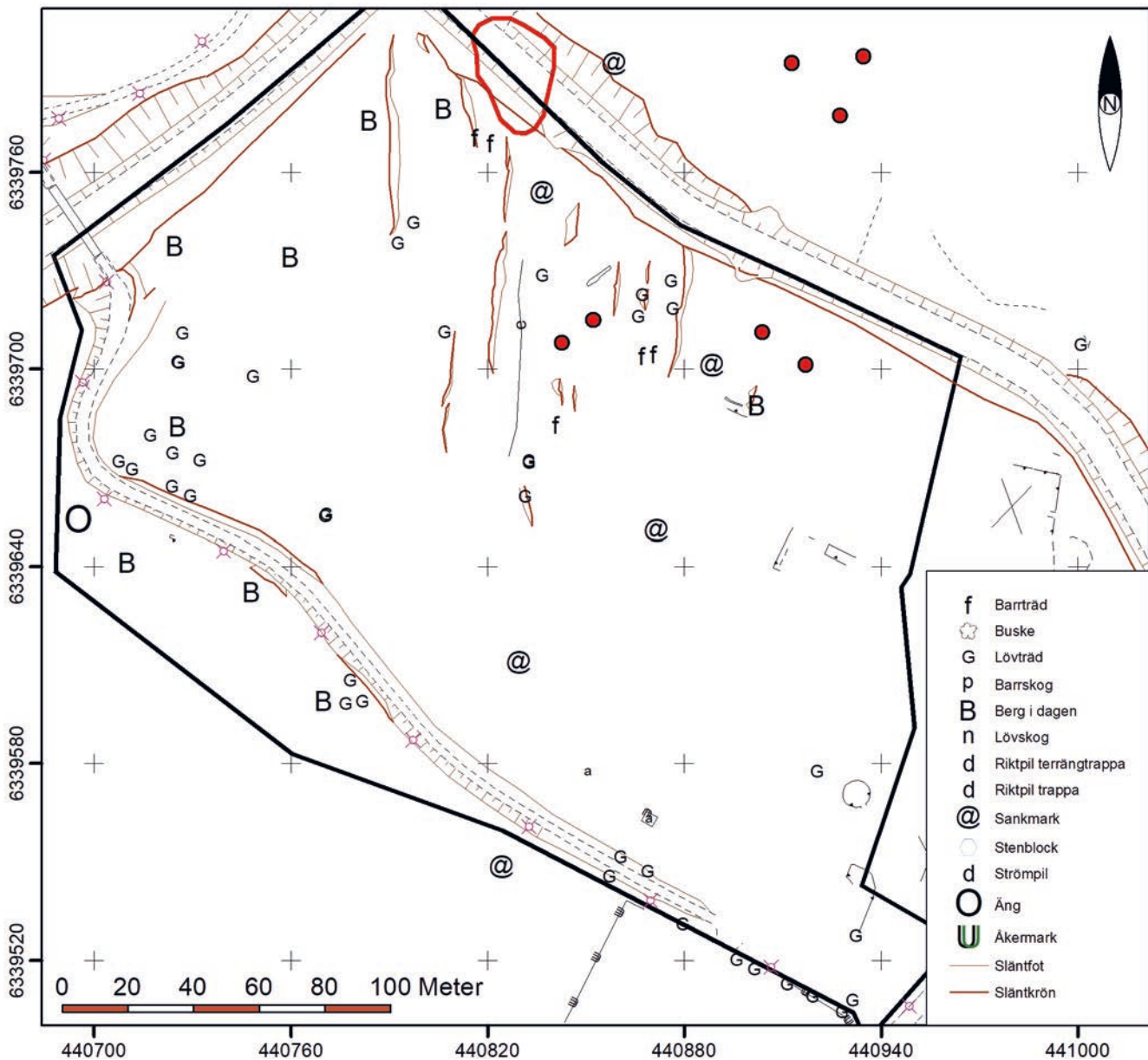
Större delen av undersökningsområdet är instängslat och har fram till utredningstillfället använts som naturbetesmark för nötkreatur. Strax öster om undersökningsytans mitt breder ett stort sankmarksområde ut sig, centralt går detta från norr till söder tvärs över hela undersökningsområdet. Vidare finns det ytor som är bevuxna med äldre barr- och lövträd som ska få vara kvar vid en eventuell exploatering. I vissa områden växer träden tätt. Det finns även berg i dagen som sticker upp på flera ytor. Ibland fick schaktning utföras där det var möjligt med hänsyn till en eller flera av dessa faktorer. Berggrunden i området är Vaggerydssyenit. Se figur 4 för en karta som Värnamo kommun gjorde i området där vegetation, sankmark, bergiga områden samt några kvarvarande murar är inmätta.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Västhorja är ett område rikt på fornlämningar. Vanliga är bl.a. olika typer av gravar och områden med fossil åker men även boplatslämningar har registrerats. Inom undersökningsområdet, i dess centrala/norra delar, registrerades under fornminnesinventeringen 1953 ett gravfält bestående av fyra runda, fyllda stensättningar. Efter inventeringen 1984 har dessa fyra omtolkats till stensättningsliknande lämningar: L1972:7595; L1972:7673; L1972:7201 och L1972:7674, där inventeraren är osäker på om det verkligen handlar om gravar

Figur 2. Delar av det stora sankmarksområdet som breder ut sig tvärs över området. Foto taget från gång- och cykelvägen i söder, mot NÖ.

Figur 3. Värnamo kommuns karta med vegetation, sankmark, områden med berg i dagen samt några kvarvarande stenmurar. Skala 1:2000. Observera att inte alla träd är inmätta.

Delvis inom den norra delen av undersökningsområdet finns platsen för L1972:7655, ett utgrävt och borttaget boplatssområde från bronsåldern.

Ca 60 meter nord om undersökningsområdets norra gräns, på andra sidan Sveavägen, finns två högar och en stensättning L1972:7516, L1972:7310 och L1972:7517 och ungefär 100 meter norr om dessa finns även gravfältet 1972:6761, med 11 runda och övertorvade stensättningar.

Söder om undersökningsområdet finns tre gravfält, närmast är L1972:7376, ca 100 meter sydväst om området. Gravfältet består av 7 högar och 7 övertorvade stensättningar. Nästa gravfält, L1972:7207, ligger en bit sydost om detta. Det består av 14 högar och två runda, övertorvade stensättningar. I samma område har även en riklig förekomst av järnslag och troliga ugnsväggar i en åker registrerats som L1972:7206, blåstbrukslämning. Femtio me-

ter söder härom finns L1972:6845, ett gravfält som ursprungligen bestod av åtta högar men nu med endast fyra högar kvar. Söder om undersökningsområdet finns även en gravhög, L1972:7551, inom trädgården till Västhorja Södergård. Lite utspritt i landskapet öster om undersökningsområdet finns dessutom registrerat två stensättningar och två högar, ca 300 meter från den östliga gränsen: L1972:6764; L1972:6917; L1972:7455 och L1972:6764.

Kartanalys

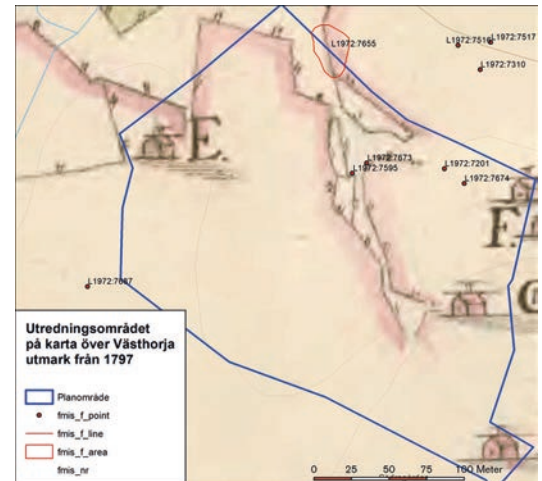
Byn Västhorja omnämns första gången år 1286. Huruvida den nuvarande byn ligger på ursprunglig plats är inte klarlagt men i boken *Om Ortnamn i Jönköpings län* står att läsa att *Horg* i ortnamnet är en variant av harg "...'blockrik, stenig terräng', som åsyftar berg-hällar vid Södragården och Mellangården; detta är sannolikt den ursprungliga byplatsen". Förleden Väst tillkom under 1300-talet (Agertz 2008:231). Södragården är den gård som gränsar till undersökningsområdets sydöstra del.

Inom polygonen som omger planområdet fanns den livsviktiga fägatan där boskapen dagligen leddes ut till bete i hagmark och skog och här fanns bytomten där de fyra gårdarna var belägna. Inom den östliga delen av polygonen trängdes gårdstomterna och de tomtnära ängarna, bolen, till Norr-, Mellan- och Södergården medan Lillegården fanns för sig inom planområdets västra del.

Inom detta centrala område i Västhorja by fanns förutom bolen även kålgårdar, humlegårdar, trädgårdstäppor och mindre fällor för ungdjur och fjäderfån. Utanför fägatans gap mot skogen fanns en kvarn i bäcken som boskapen har fått korsa på sin väg ut mot betesmarken. Inom inägornemarken i närheten av bytomten finns, som nämnts, fyra gravfält och en mängd högar, något som kan indikera att Västhorjas bebyggelselägen under många sekel funnits i området även om de inte fanns precis i samma läge som 1797 eller 1808.

Fägatan finns även med i storskifteskartan över utmarken från 1797 där även gårdarnas lägen markeras, men där deras littera skiljer sig från kartan från 1808. I övrigt ger kartan från 1797 ingen övrig information om inägornemarken. Fägatans läge var det samma 1797 som 1808, men vid det senare tillfället hade en ny väg anlagts som en förlängning av fägatan till södergårdens tomt.

Västhorja lagaskiftades 1862. Fortfarande fanns bytomtens centrala del i samma läge som tidigare, medan Lillegårdens bebyggelse hade flyttat några tiotal meter längre västerut och låg 1862 med de flesta husen utanför utredningsområdets polygon. Medan en del av utredningsområdet varit uppodlad som åker 1808 fanns 1862 endast någon enstaka åkerplätt inom utredningsområdets nordöstra del. Fägatan med sin förlängning fram mot Västhorja södergård fanns kvar men var nu omgiven av ängar och de något utvidgade gårdstomterna.

Figur 4. Storskifteskarta över Västhorja från 1797

Ett stenröse fanns utmarkerad vid Lillegården i laga skifteskartan, precis på utredningspolygonens linje. På kartan ser stenröset mycket gravlikt ut, men det kan också vara ett spisiröse efter ett hus som låg i området i kartan från 1808.

Tidigare undersökningar

Länsmuseet har tidigare genomfört ett antal utredningar och undersökningar i området Gröndal-Västhorja. De har berört bland annat boplatslämningar och fossil åkermark. Ett urval nämns här.

1989 påträffades, i samband med en arkeologisk utredning, ett block med 13 skålgropar. Området ligger omkring 800 meter sydväst om undersökningsområdet. Kring blocket fanns sex härdar, med datering förromersk/romersk järnålder (Nordman 2010b). I området karterades också fossil åkermark, L1972:7186, med 60 röjningsrösen och ca 10 terrassfragment samt ett skärvstensröse med slagk (Vestbö Å, 1989, utdrag ur inventeringsbok).

1990 genomfördes en förundersökning, ca 900 meter söder om undersökningsområdet. Här framkom ytterligare en skålgropsförekomst samt fem härdar, en av härdarna daterades till romersk järnålder (Nordman 2010a).

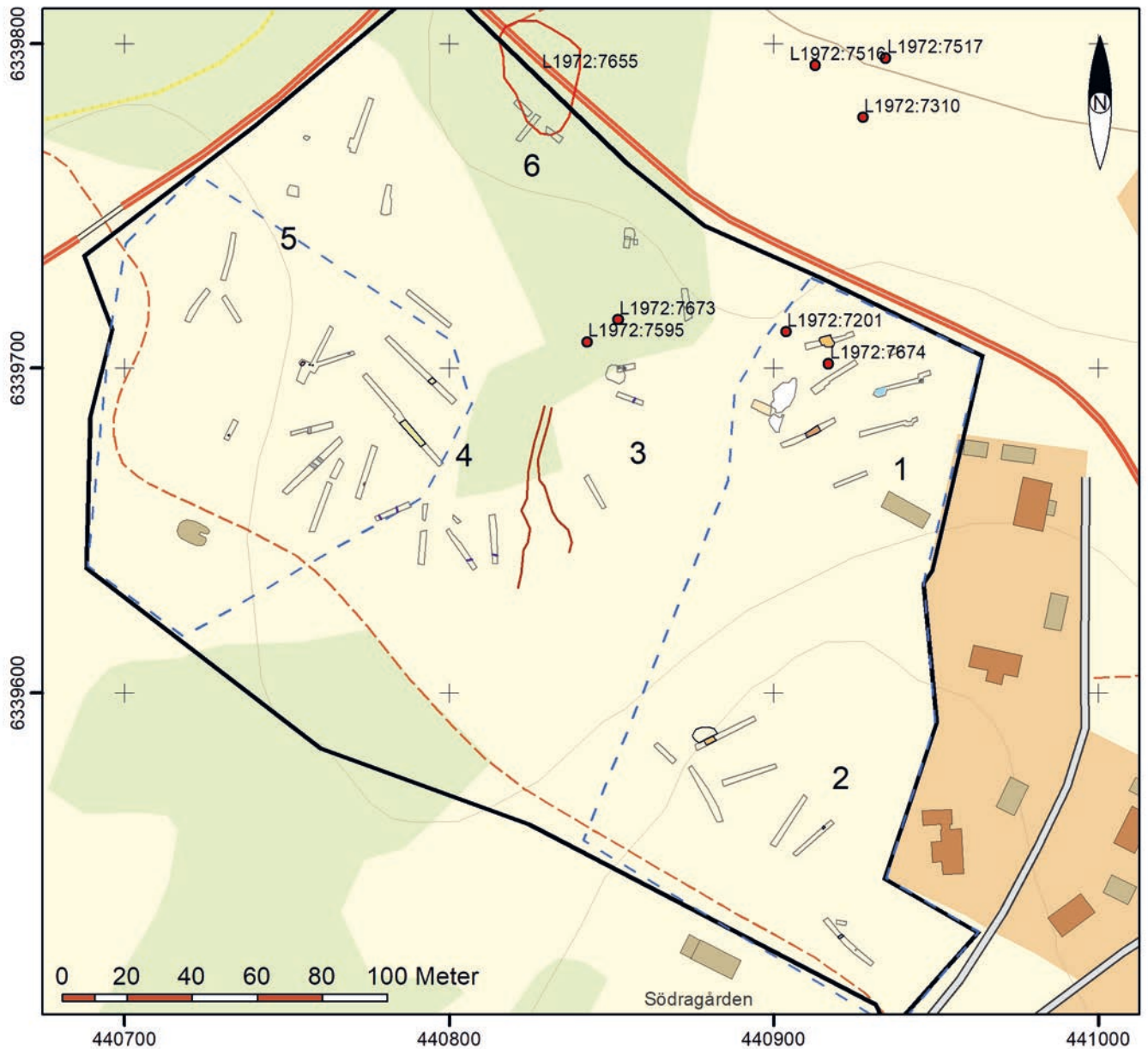
År 2000 undersöktes boplatsten som delvis finns inom den norra delen av nu aktuellt undersökningsområde, L1972:7655. Här framkom 11 anläggningar av förhistorisk karaktär. Bland annat framkom en härd och tre härdgropar samt nedgrävningar och stolphål. Vid utredningen inom samma yta hade tidigare påträffats ett förarbete till en stenyxa (Hylén 2016).

2000 och 2001 genomförde länsmuseet utredning, för- och slutundersökning på Västhorja där det bland annat undersöktes härdar från bronsåldern och äldre järnålder, L1970:3278 (Gustafsson 2013:7). Ytan ligger ungefär 500 meter söder om nu aktuellt undersökningsområde.

2002 påträffades vid en utredning ungefär 700 meter sydväst om undersökningsområdet, L1971:675, en fossil åker med röjningsrösen. Bland de 15 registrerade rösena är det inte omöjligt att det även döljer sig gravar. Strax söder om detta undersöktes även L1971:712, ett röjningsröseområde med två rösen. Ca 1 kilometer sydväst om undersökningsområdet har ytterligare ett område med fossil åker undersökts, här framkom röjda ytor, odlingsterrasser och 60 röjningsrösen, L1971:709 (Ytterberg 2003).

År 2002 genomfördes också utredningar ca 600 meter väst om undersökningsområdet. Även här fanns ett röjningsröseområde med tre röjningsrösen, samt ett åkerhak, L 1971:943 (Borg 2004).

2017 Genomförde länsmuseet en utredning ca 100 meter söder om undersökningsområdet. I samband med den kunde det konstateras att den registrerade bläsplatsen L1972:7206, hade större utbredning liksom gravfältet L1972:7376 (Gustafsson 2017).

Figur 5. Karta över schakten, med förslag på förundersökningsområden utmarkerade med blå streckad linje. Delområdena 1-6 är numrerade på kartan. Strukturen längst i sydväst på planområdet är en inrasad jordkällare. Skala 1:2000.

Resultat

Totalt grävdes 42 schakt samt fem små schakt där syftet var att undersöka formationer som eventuellt skulle kunna vara skapade av människor. Den totala schaktlängden uppgick till 614 meter. För en tydligare presentation av undersökningsresultaten är kartan indelad i olika områden, område 1-6, utifrån hur schakten är koncentrerade.

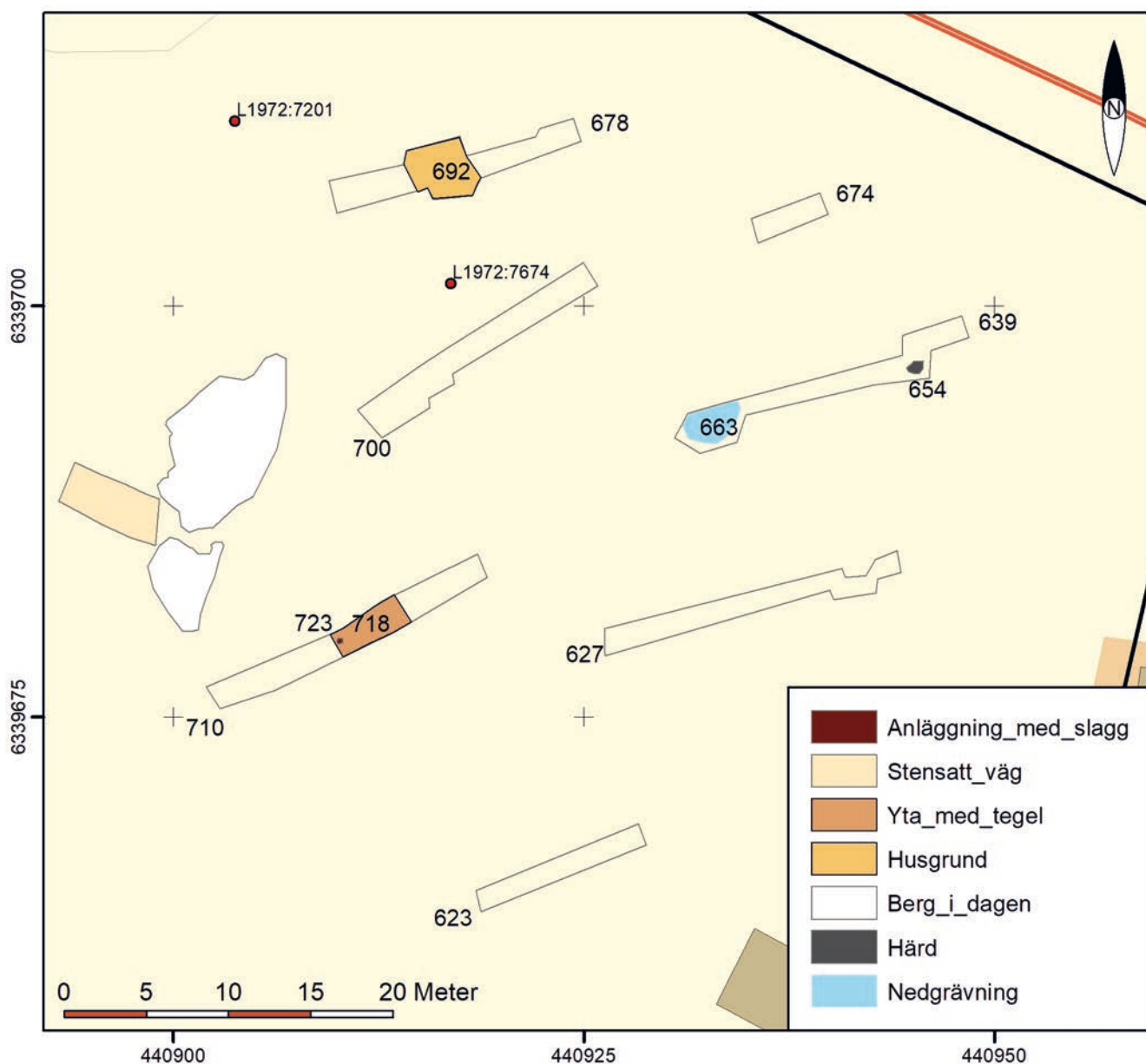

Figur 6. Delar av området före schaktning med ladugården som ligger på undersökningsytan, foto taget mot SÖ.

Område 1, koncentration i nordöst

Detta område avgränsades i söder av tät växtlighet och i väst av sankmark. På den östliga delen av ytan står även en ladugård och dessutom finns, i anslutning till den nordligaste av villorna, tråd till en självgående gräsklippare till synes inom planområdet. Ytan var förhållandevis plan men i den nordvästliga delen fanns en mindre bergsknalle, ungefär där ytan började övergå i sankare mark. Ungefär mitt i ytan gick stängslet för betesdjuren i nordöst-sydvästlig riktning.

Här drogs sju schakt. Matjordsdjupet varierade mellan ungefär 0,25–0,30 meter och 0,30–0,40 m. Undergrunden bestod i regel av grusig siltig sand med sten, ibland med större sten/block och ibland med mer flisig sten.

Figur 7. Schakten inom område 1. Skala 1:400.

Anläggningar och strukturer

I området mättes en husgrund, en stor nedgrävning, en hårdliknande anläggning, en yta med tegel samt en anläggning med slagg in. Dessutom noterades spridda större stenar i ett av schakten som kanske kan vara rest efter någon byggnad.

A 692

Husgrunden, A 692, syntes precis under grästorven och i anslutning till den kunde det anas att markytan var något förhöjd. Den kan beskrivas som en koncentration av både större och mindre stenar samt med bränd lera inblandat. Utbredningen var åtminstone 3,5 meter öst till väst och 4,5 meter nord till syd. Denna husgrund skulle kunna vara en två stensättningsliknande anläggningar som nämnts tidigare (L1972:7201 eller L1972:7674).

Figur 8. Husgrunden A 692. Foto taget mot SÖ.

A 718

En yta med ganska ytligt liggande krossat tegel samt en del större stenar, A 718, låg bra till som en förlängning av en stensatt vägsträcka över våtområdet i väst (figur 9) och lagret tolkas ha lagts ut som förstärkning vid körsel över ytan.

A 663

Nedgrävningen, A 663, var åtminstone 3 × 3,5 meter stor och botten nåddes på 0,90 meters djup från schaktkanten. I botten påträffades sten och en del kross från ett glaserat rödgodskärl. Skärvorna kan höra till andra halvan av 1700-talet. Längre upp i gropen noterades även en rovdjursskalle (eventuellt räv eller hund) och enstaka porslinskärvor. Gropen skulle kunna vara grävd som en avfallsgrop men i det provhål som grävdes var det ändå ganska tomt på just avfall så möjligen har det primära syftet med gropen varit en annan.

Figur 9. Stensatt vägsträcka över sankområde. På fotot syns kantstenarna längs med vägens södra långsida Foto taget mot NNÖ.

A 654

Härden, A 654 innehöll sot och kol, samt skärviga stenar men hade inget typiskt härdutseende. Troligen hör den därför till historisk tid.

A 723

Under tegellagret, längre ner i alven fanns en mörkfärgning, A 723, som innehöll sotig silt med klumpar av slagg, troligen från metallhantverk.

Större sten i schakt 700

I sydvästra halvan av schakt 700 fanns flera större stenar liksom det även syntes stenar som stack upp i ytan sydväst om schaktet. Det gick inte se någon struktur på stenarna men det kan inte uteslutas att de utgör rester efter en byggnad.

Område 2, koncentration i sydöst

Längs med undersökningsområdets östra gräns mot villorna finns några kvarvarande murar, bland annat en ladugårdsbrygga. Ytan mellan område 1 och område 2 är också bevuxen med stora lövträd och sly så ytan som kunde undersökas var begränsad. Även undersökningsytans utstickande fyrkant längst i sydost var avgränsad åt detta håll av flera större träd samt av en förhöjning i landskapet mot nordost. Också denna bevuxen med lövträd. Ett litet schakt grävdes i förhöjningen och visade att den var naturlig. Ungefär mitt över ytan gick stängslet för djuren i sydsydväst–nordnordöstlig riktning, och på västra sidan av detta börjar marken slutta mot nordväst för att efter ett tag övergå i sankare mark. Ytan där är också bevuxen med enstaka stora lövträd. I söder fanns två brunnar, markerade med "a" i figur 4.

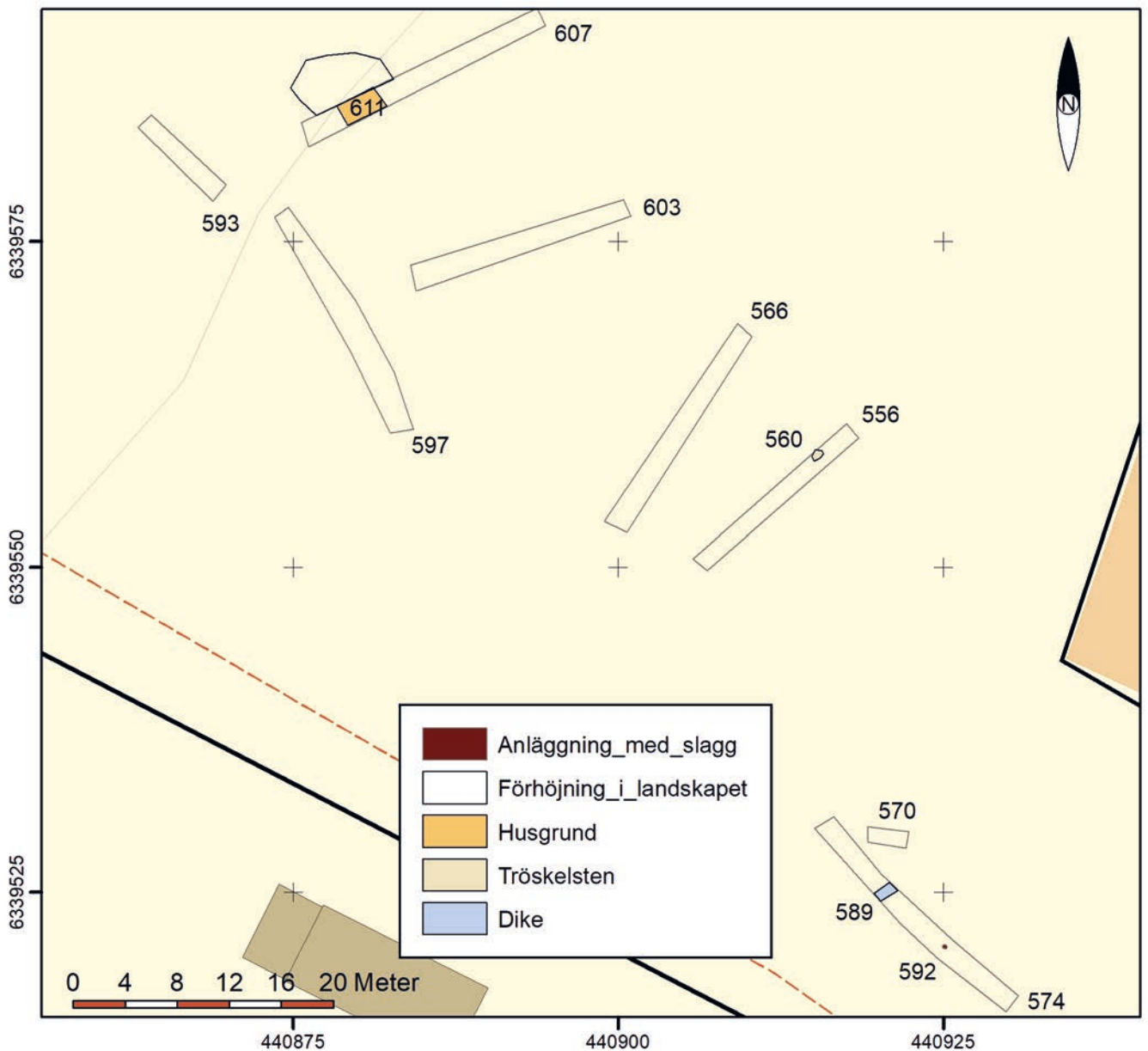
Åtta schakt grävdes i området. Djupen på schakten varierade mellan 0,20–0,30 meter och 0,30–0,45 meter och undergrunden bestod av siltig sand med grus och ibland även sten. Ett av schakten, schakt 556, var svårt att komma ner i på grund av att det fanns väldigt mycket skärviga och stora stenar i större delen av schaktet. På sina ställen syntes den sandiga botten igenom och denna fanns redan på ca 0,25 meters djup. Eftersom äldre kartor visar att det tidigare har stått ett flertal hus i området kan det troligen vara rester efter byggnader här men inga tydliga strukturer syntes, snarare gav allt ett väldigt rörigt intryck. Tegel förekom i schaktet men inte i någon stor mängd.

Anläggningar och strukturer

I området mättes en husgrund, en anläggning med slagg, ett dike och en avvikande sten in.

Figur 10. Område 2. Foto taget inne i betesmarken före schaktning, mot NV.

Figur 11. Schakten inom område. Skala 1:400.

Sten 560

Den avvikande stenen, A 560 fanns i det röriga schaktet. Stenen var plan och runt 0,10 meter tjock. Formen var lite oregelbunden men den kan ha använts som tröskelsten. Om den låg i sitt ursprungliga läge var dock svårt att avgöra.

A 582

A 582 var en mindre sotfläck med kol och slagg från metallhantverk.

A 589

A 589 såg i plan ut som ett dike, med kompakt siltig sand i fyllningen och med tegel i ytan. Den kan också ha vara kopplat till hus som stått på platsen.

A 611

Husgrunden, A 611, bestod av både större och mindre sten, från 0,10 upp till 0,35 meter stora samt tegelkross. Den syntes i hela schaktets bredd och var upp mot 3 meter bred. Den omgivande marknivån var något förhöjd kring denna (syns inmätt på kartan norr om lagret).

Figur 12. Husgrunden 611. Foto taget mot NV.

Figur 13. Område 3, västra delen (mot område 4). Foto taget mot V.

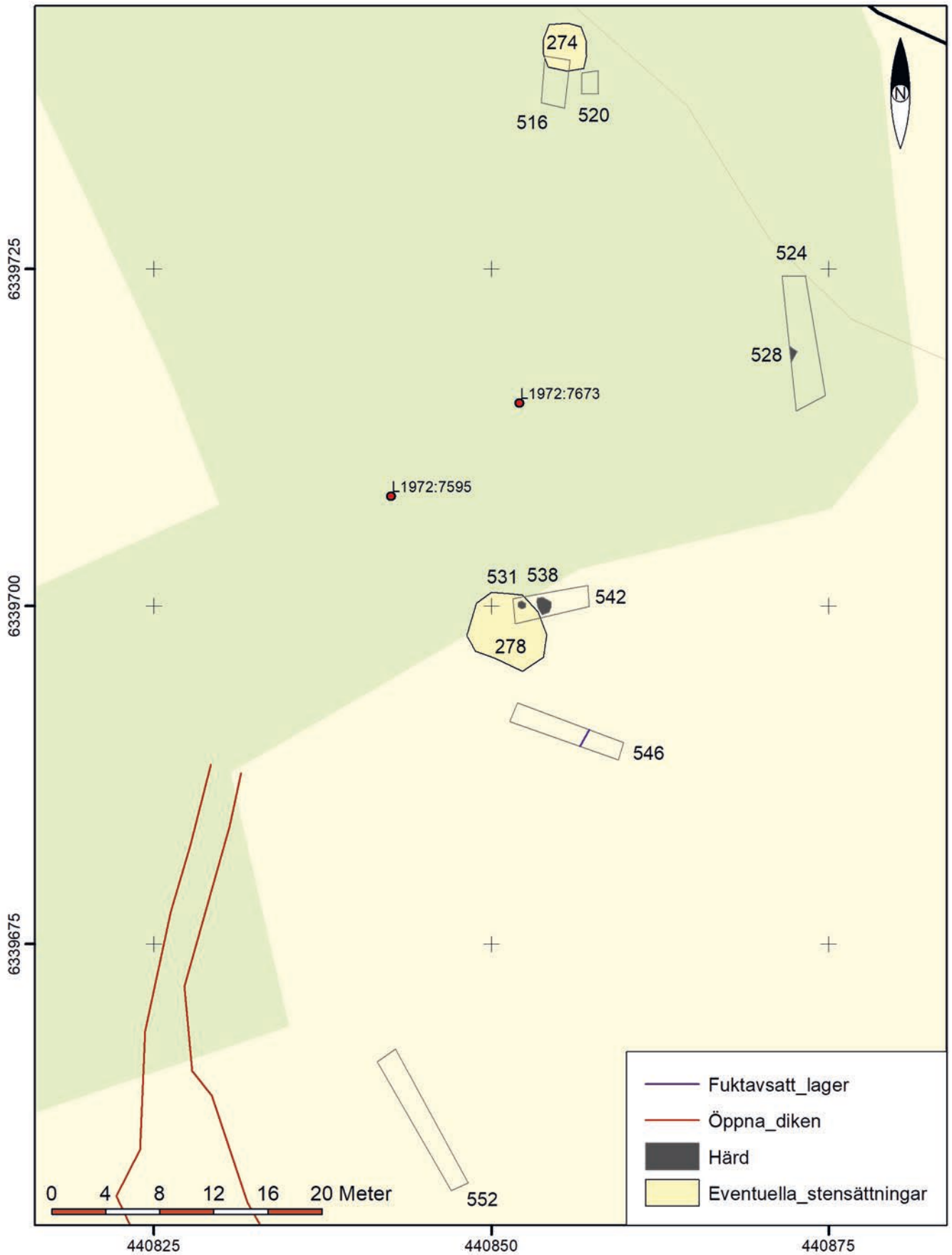
Område 3, koncentration i norr/i mitten

Detta område ligger västnordväst om det stora sankmarksområdet och är till stora delar ganska tätt bevuxen av träd. Vissa mindre träd hade sågats ner inför utredningen men inte flyttats från området. Ytan är delvis plan men med berg i dagen i väst, i söder och i norr så schakten fick dras där det fanns förutsättningar för det med hänsyn till träd och berg. Åt väst, mellan detta område och nästa område med schakt (område 4) finns det mer sank och vattensjuk mark.

I området grävdes sex schakt (varav två mindre schakt). Djupet varierade från 0,20 upp till 0,65 meter och undergrunden var delvis stenig men bestod främst av sand eller grusig sand. Ett fuktavsatt lager mättes in i ett av schakten.

*Anläggningar och strukturer***A 274**

I området skulle två möjligastensättningar finnas och kontrolleras. Av dessa var det A 274 som var mest lik enstensättning. Den var övermossad och hade en något fyrkantig form med större stenar i nordnordväst. Före undersökningen gick ytan över med metalldektektor. Det pep lite överallt och då med en signal som indikerade att det handlade om järn. På ett sådant utslag grävdes med spade och på 0,15 meters djup kom flera rostiga järnföremål fram, liggandes samlade. Några gick inte att identifiera medan andra hade formen av inte allt för gamla redskap. Inga av fynden togs tillvara.

Figur 14. Schakten inom område 3. Skala 1:400.

Figur 15. Stenmur som låg strax söder om A 274. Foto taget mot NV.

Ett schakt drogs försiktigt över den sydvästra delen av den möjliga gravanläggningen med syftet att få bort mossan som låg över. Stenarna som blev synliga såg mindre ut än dem som låg i nordväst, runt 0,20–0,25 meter stora. Tegel förekom också, även under en av stenarna. Nedanför stenkongregationen framkom berg. Ett litet schakt drogs parallellt med det första schaktet, precis nedanför området med metallfynden. Detta var mellan 0,20–0,25 meter djupt och hade sand i botten. Här framkom ännu mer järnföremål, bland annat ett handtag, troligen till en kista eller dylikt. Strax sydväst om anläggningen finns en mur och det framstår som mer troligt att anläggningen har koppling till denna och att den kan handla om en avfallsplats och/eller ett röse efter ett mindre hus.

Figur 16. A 274. Foto taget mot SSÖ.

A 278

Ytterligare en möjlig stensättning, A 278, skulle undersökas på samma vis. Metalldetekteringen här resulterade inte i något annat än modernt metallskrot (taggtråd) och när sedan ytan undersöktes med maskin visade den sig inte innehålla någon sten utan var en förhöjning i landskapet bestående av upp till 0,80 meter tjock matjord, varken stenar eller berg verkade finnas här.

A 528, 531 och 538

I området framkom även två härdliknande anläggningar, A 528 och A 538 samt en koncentration av kol, A 531. Bortsett från att de innehöll sot, en del kol samt skärviga stenar var det inga av dem som såg ut som typiska förhistoriska härdar och kolkoncentrationen var också tveksam eftersom den fanns i matjorden och bland annat innehöll stora kolbitar som inte var helt genombrända. Ett lösfynd i form av bränd sintrad lera gjordes också i närheten av en de härdliknande anläggningarna.

Område 4, den stora ytan i sydväst

Här finns en större plan yta som avgränsas naturligt i alla riktningar. På framförallt kanterna av ytan växer enstaka äldre lövträd. Åt öst och nordöst avgränsas ytan av nästa nivå-sänkning mot öst i landskapet. Den östsydöstra delen av området avgränsas av ett område med tätare lövskog där marken också är sank. I norr och väst går en höjdrygg och i sydväst finns berg i dagen. På västra sidan detta bergsparti finns även en liten plan yta som avgränsades av en trädlinje, samt gång- och cykelvägen i söder.

I området grävdes 15 schakt och ett mindre schakt för att undersöka en eventuell anläggning med stenar. Denna visade sig vara berg i dagen. Flera av schakten hade ett djup på omkring 0,30–0,35 meter men några uppgick till 0,60 och ända upp till 0,80 meter, med mer eller mindre stenig och grusig sand mot botten, ibland även med vittrad sten. I två av schakten mättes mörkgrå fuktavsatta lager in.

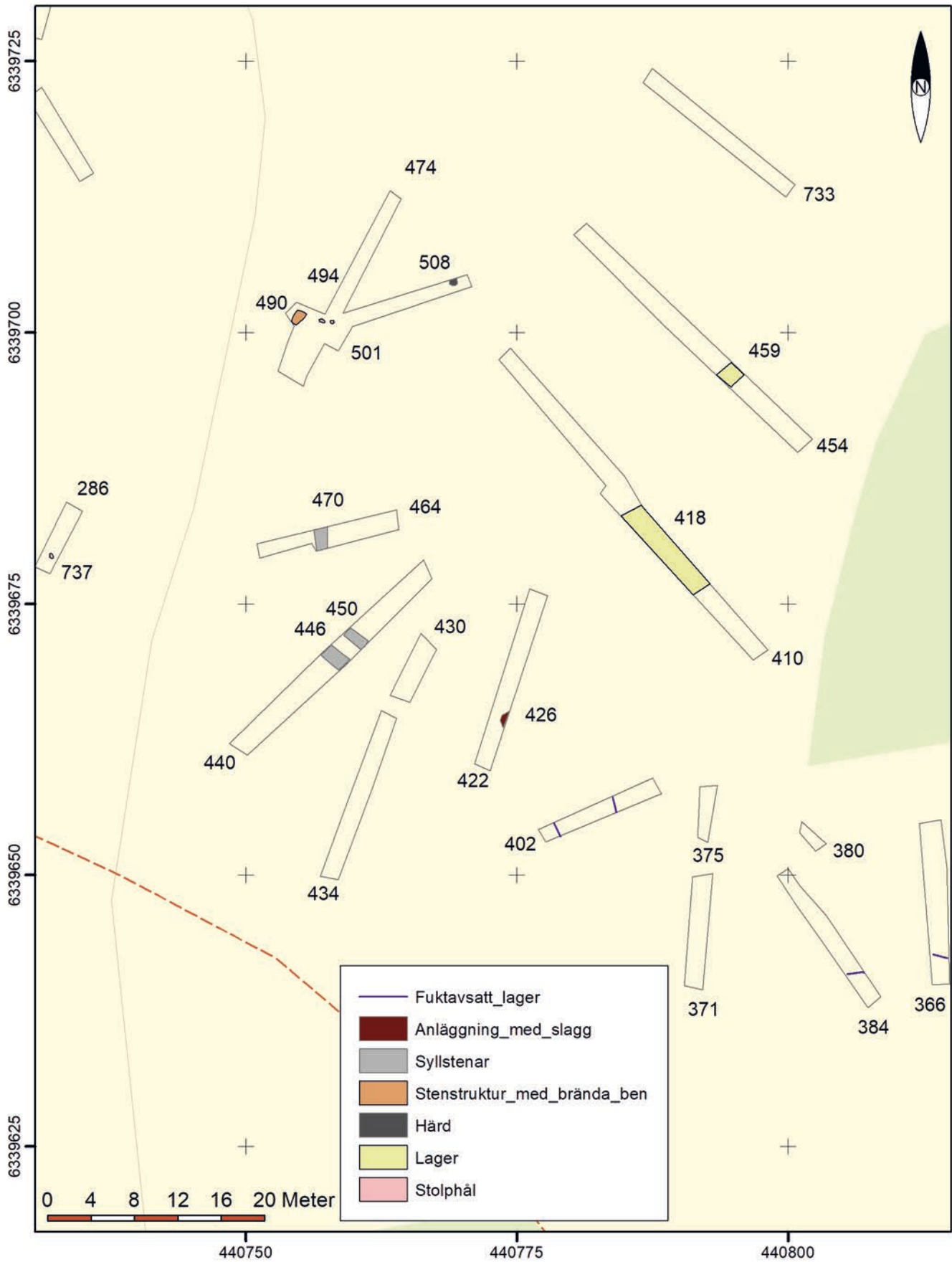
Figur 17. Delar av område 4 med schakt. Längst bak i bilden syns nästa nivå-sänkning mot öst, hela gränsen på ytan var trädbevuxen. Foto taget mot NÖ.

Anläggningar och lösfynd

I området mättes tre möjliga syllstensrader, två kulturlagerrester, en anläggning med slagg, en anläggning med sten och brända ben, en härdrest samt tre möjliga stenskodda stolphål in. Dessutom hittades lösfynd i form av sintrad lera (från ugnsväggar?), kakelugnsfragment (varav ett sekundärbränt), järnslag, yngre rödgods och kalkputs i schakten. Dessa fynd gjordes främst i de två schakten som också innehöll stenrader.

A 446, 450 och 470

Av de tre möjliga syllstensraderna, A 446, 450 och 470 var det två som fanns i samma schakt. Avståndet dem emellan var endast 1,3 meter men kanske utgjorde de resten efter hussyllar eller annat byggnadsverk.

Figur 18. Karta över schakten inom område 4. Skala 1:500.

Lager 418 och 459

Kulturlagerresterna upptäcktes i två schakt och det känns troligt att det handlar om ett sammanhängande lager. I det ena schaktet blev det inmätt som L 418 och i det andra L 459. Lagret innehöll bränd, sintrad lera och slagg, varav åtminstone några bitar var järnslag. Djupet varierade från 0,15 upp till 0,22 m. I det ena schaktet syntes klumpar av bränd lera i en större yta men lagret verkade som mest koncentrerat i höjd med där lagret var inmätt i det andra. Lagret framkom under ett 0,35–0,50 meter tjockt matjordslager.

A 426

A 426 syntes först i schaktkanten, mot botten av ett schakt. Fyllningen var mörk och sotig och innehöll slagg. Marknivån runt omkring var något förhöjd, något som eventuellt kan vara kopplad till anläggningen men detta är osäkert eftersom den fanns på ca 0,70 meters djup.

Lämningarna ovan tolkas som rester och avfall från bytomten och syllstensraderna skulle också kunna innebära att hus har stått på platsen. Det fanns även ett par möjligen förhistoriska lämningar:

A 490, 494, 501, 508 och 737

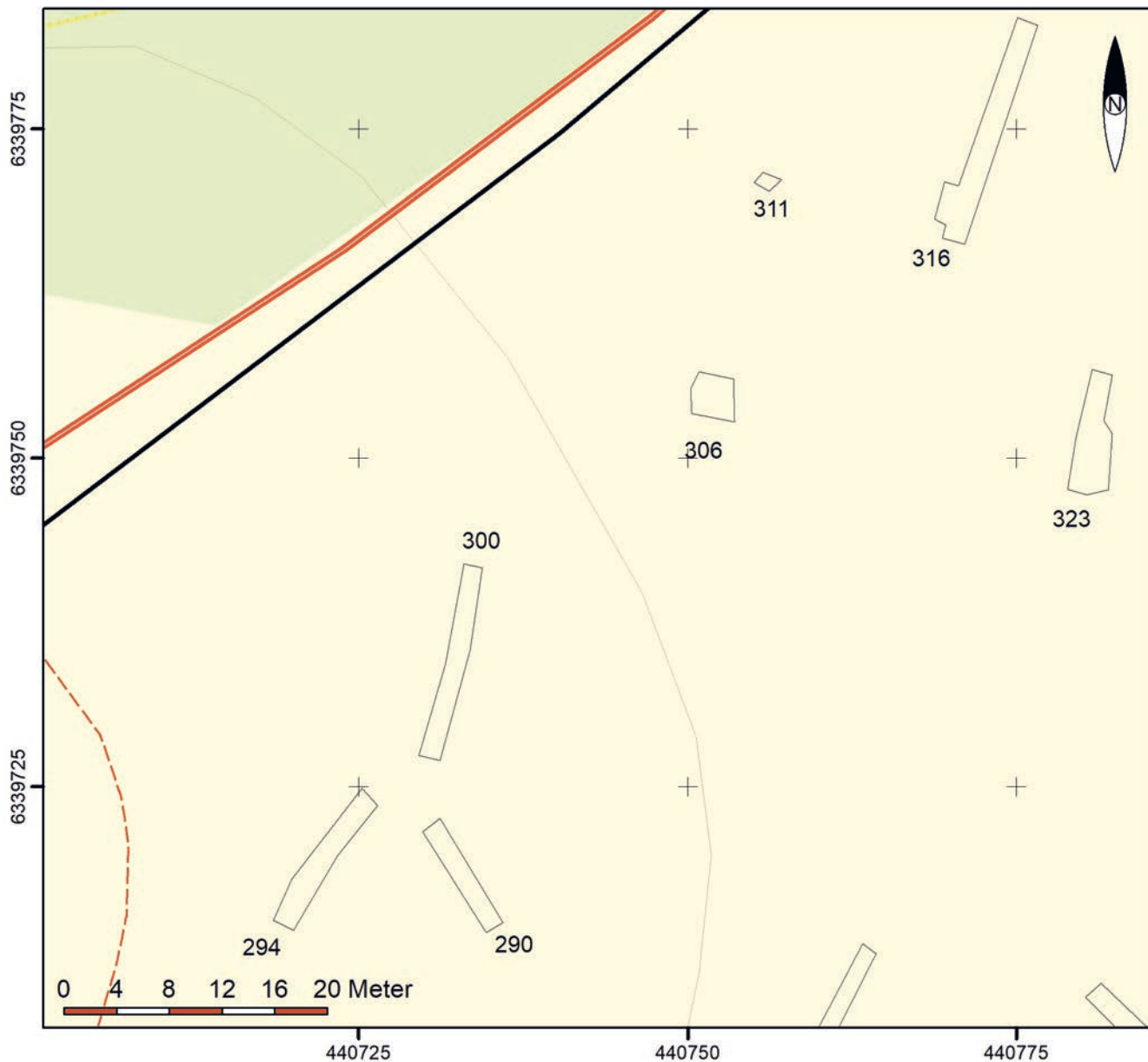
A 508 tolkades som en härdrest, med sot, enstaka kolbitar och ett par skärviga stenar. Det framkom även tre möjliga stenskodda stolphål, A 494, A 501 och A 737, varav ett med fragment av brända ben i toppen. Dessutom upptäcktes A 490 som var ca 1,20 × 0,60 meter stor och bestod av ett antal stenar lagda i en nästan rektangulär form. Flertalet av stenarna var flata, en av dem var helt söndervitt-rad. Även i denna anläggning noterades det brända ben och fyra av benen togs in. Enligt osteolog Anna Kloo (muntligt den 9/10-19) kom tre av benen helt klart från djur men när det gällde det fjärde kunde inte människa uteslutas. Det blev inte så mycket tid över för att undersöka anläggningen mer men det kunde konstateras att det

Figur 18. Schakt på område 4. Foto taget mot SÖ.

Figur 19. Anläggning 490. Foto taget mot VNV.

Figur 20. Schakten inom område 5. Skala 1:500.

inte verkade handla om mer än ett lager med stenar. Anläggningen låg på en plan yta strax öst om en bergsknalle.

Område 5, ytan längst i nordväst

Området hade en varierande terräng, ofta sluttande och med en del trånga passager förbi träd. I området drogs sju schakt varav två små schakt för att avgöra om förhöjningar som syntes i landskapet var naturliga eller inte. I båda fallen handlade det om berg i dagen. Bortsett från två av schakten var djupen runt 0,30 meter, med grus sand och ibland även berggrund i botten. Två av schakten stack dock ut:

Schakt 294 och 300

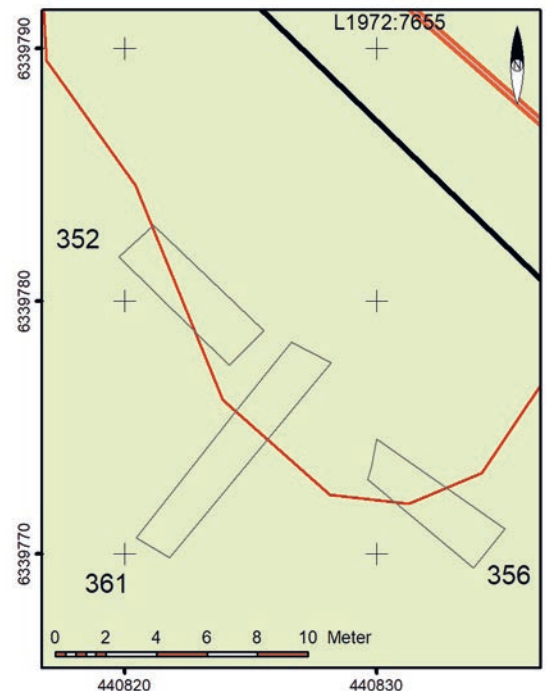
Vid undersökningsytans nordvästliga begränsning drogs två schakt längst ner på en yta som sluttar i olika grad från alla håll med berg i dagen i norr och delvis även i söder. Här visade sig schakten bli rejält djupa, det ena varierade från 0,30 meter upp till 0,80 meter och det andra gick från 0,35 meter upp mot en meter djupt. Fyllningen bestod av mörk sandig silt som mot botten verkade allt mer fet och hade inslag av sot. I botten fanns grusig sand. I schakten hittades förslaggad lera, samt yngre rödgods. Utifrån äldre kartor vet vi att området ligger inom ett äldre gårdsläge. Det mörka lagret i botten på schakten såg ut att vara intressant för lite mer undersökning och kanske provtagning vid en eventuell förundersökning.

Område 6, den lilla ytan längst i nordnordost

I nära anslutning till det område där det tidigare har undersökts en boplatstyta/aktivitetsyta från bronsåldern drogs tre schakt. Området var präglat av ganska tät växtlighet samt partier med berg i dagen så schakten drogs där det var möjligt. Schakten var som djupast 0,80–1 meter djupa och innehöll bl.a. sprängsten, sannolikt som kommit till i samband med vägbygget. I botten fanns ljus siltig sand. Inga strukturer eller lämningar kunde iaktas.

Figur 21 Mot schakt 290, 294 och 300. Foto taget mot NV.

Figur 22. Schakten inom område 6. Skala 1:300.

Fnr	Sakord	Material	Antal	Vikt (g)	Anl.nr.	Beskrivning	N	E	Z
1	Brända ben	Ben	3	1	490	Djurben	6339701,41	440754,83	187,88
2	Bränt ben	Ben	1	0,5	490	Troligen människoben	6339701,41	440754,83	187,88

Fyndtabell.

Referenser

Kartmaterial

Lantmäteristyrelsens arkiv (LSA):

Vireda socken, Kieryd nr 1–4. Akt: E126-19:e3:133-34 156. Åkeravmätning. Upprättad av Peter Jonsson Duker 1640.

Lantmäterimyndigheterna (LMA): Gustav Adolf socken, Fagerhult. Akt 06-gad-34. Laga skifte 1856–60.

Värnamo socken, Västhorja nr 1–5. Akt nr: E131-41:1, Storskifte på skogsmark. Frans Girolla 1797.

Värnamo socken, Västhorja nr 1–5. Akt nr: E131-41:2, Storskifte på inägor. Magnus Justus Ek 1808.

Lantmäterimyndigheternas arkiv:

Värnamo socken, Västhorja, Akt nr. 06-väj-99. 1862.

Muntlig källa

Osteolog Anna Kloo angående de brända benen i A 490, 2019-10-09.

Tryckta källor och litteratur

Agertz, Jan. 2008. *Om ortnamn i Jönköpings län*. Småländska kulturbilder 2008. Jönköpings läns museum. Värnamo.

Borg, Jan. 2004. *Särskild arkeologisk utredning etapp 1. Väster om Västhorja. Inför upprättandet av detaljplan för nya bostäder*. Värnamo socken i Värnamo kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum.

Gustafsson, Jörgen 2013. *Härdar i Västhorja - Arkeologisk förundersökning och särskild undersökning inför byggnation av villor*. Värnamo socken i Värnamo kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2013:07.

- 2017. *Västhorja 12:5 - Arkeologisk utredning inför villabebyggelse inom fastigheten Västhorja 12:5*. Värnamo socken i Värnamo kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2017:25.

Hylén, Håkan 2016. *Förhistorisk boplats-laktivitetsyta vid Västhorja – Arkeologisk förundersökning av fornlämning RAA-nr Värnamo 366:1*. Värnamo socken och kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2016:11.

Nordman, Ann-Marie 2010b, *Gröndal, del av stg 2222. Arkeologisk förundersökning av fornlämning 359 och 360*. Värnamo socken och kommun, Jönköpings läns. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2010:74.

- 2010. *Gröndal-Västhorja – Arkeologisk förundersökning av fornlämning 363*. Värnamo socken och kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2010:73a.

Ytterberg, N. 2003. *Arkeologisk utredning etapp 2. Røjningsrösen, gravhög och boplatzlämning på Vitarörs industriområde. Söschaktning vid gravhögen RAÅ 31, boplatsläge A-D och sentida fossil åkermark.* Värnamo socken i Värnamo kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2003:13.

Bilaga 1. Osteologisk rapport

Osteologisk analys av benmaterial från Västhorja 12:5 m fl, Värnamo socken, Värnamo kommun, Jönköpings län. Dnr 172/19.

Av Anna Kloo Andersson, Jönköpings läns museum.

Inledning

De brända ben som har analyserats här framkom vid den arkeologiska undersökningen på fastigheten Västhorja 12:5 m fl, Värnamo socken, Värnamo kommun, Jönköpings län.

Benmaterialet tvättades före analysen. Under analysarbetet noterades fragmentens volym, vikt och storlek samt färg och förbränningsgrad. Alla igenkänningsbara och identifierbara fragment plockades därefter ut och analyserades.

Resultat

A490

Fyndet innehåller enbart 4 fragment som har en sammanlagd vikt på 1,0 g. Det minsta fragmentet är 9,2 mm långt, det längsta är 12,0 mm medan de två övriga fragmenten är 10,6 respektive 11,1 mm långa. Fragmenten är vita och helt förbrända. De kommer från människa (0,2 g) och djur av obestämd art (0,8 g). Fragmenten är ganska små och därför är de inte helt enkla att artbedöma. Det fragment som har bedömts komma från människa har ganska många så kallade haverska kanaler, vilket de tre övriga fragmenten helt saknar. Det finns dock vissa variationer beroende på var i kroppen fragmentet kommer ifrån. Eftersom fragmenten är så små och inte säkert har kunnat bedömas, varken till art eller benslag, måste artbedömningen ses som något osäker.

Människa: 1 diafys.

Djur: 3 diafyser.

Jönköpings läns museum genomförde under oktober månad 2019 en arkeologisk utredning på fastigheten Västhorja 12:5 mfl. i samband med Värnamo kommuns planer på att uppföra en ny skola.

Inom utredningsområdet påträffades främst lämningar från äldre gårdslägen i Västhorja by. Lämningarna bestod av åtminstone två husgrunder, ett kulturlager och lösfynd som indikerade smidesverksamhet samt ugnar. Vid utredningen framkom även förmodat förhistoriska lämningar i form av stolphål och en anläggning med stenar och brända ben.

